

ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДІВ БУЛІНГУ ТА ЙОГО ПРОЯВИ СЕРЕД СТАРШОКЛАСНИКІВ

Актуальність теми. На сьогоднішній день надзвичайно гостро постає проблема булінгу у міжособистісних стосунках учнівської молоді. Особливого розповсюдження набувають прояви систематичної, довготривалої агресії одних учнів по відношенню до інших, коли в ситуацію прояву агресії поступово «включається» весь учнівський колектив.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що більшість науковців погоджуються з тим, що булінг виявляється не тільки в фізичній агресії, а й у вербальній : обзивання, поширення чуток, соціальне відторгнення та ізоляція.

Першим визначення цього поняття запропонував Д. Ольвеус, який написав: «Булінг – ситуація, в якій учень неодноразово піддається негативним діям з боку одного чи кількох інших учнів». Також він зазначив, що агресія є настільки ж стабільною, як і, наприклад, інтелект, протягом значного періоду [3].

Грунтовніше проблему насильства, і третирування одних учнів іншими у тому ж числі, висвітлили зарубіжні вчені, зокрема І. Бердишев, І. Кон, Х. Лейманн, Д. Лейн, К. Лоренц, Д. Ольвеус та ін. Вітчизняні наукові роботи з означеної проблеми, нажаль, мають переважно загальний характер. Так, проблеми шкільного насильства з точки зору соціології висвітлено у роботі О. Ожйової; психологічні особливості вивчали О. Дроздов, О. Хархан, І. Бердишев, Р. Ахмедбекова, О. Смірнова та ін.; розробку соціально- педагогічних аспектів вирішення згаданої проблеми здійснювали В. Ролінський, І. Хозраткулова, А. Чернякова та ін. Проте не дослідженими на сьогодні залишаються навіть певні теоретико-методологічні основи цього явища, його причини й наслідки.

Тому **мета статті** – окреслення різних видів шкільного булінгу.

Аналіз ряду наукових джерел [1-4] дозволив нам виділити такі форми шкільного булінгу як: фізичний, психологічний, соціальний, сексуальний та кібербулінг. Ми вирішили також виділити характерні прояви кожної із означених форм й представляємо це у вигляді таблиці 1.

Таким чином, ми визначили характерні прояви різних видів шкільного булінгу, які можуть стати відповідними орієнтирами для діагностики цього явища у конкретному середовищі закладу середньої освіти. Тому перспективами наших подальших наукових розвідок вбачаємо розробку необхідного діагностичного інструментарію та апробацію його в умовах закладу середньої освіти.

Таблиця 1

Види шкільного булінгу та його характерні прояви

Вид	Характерні прояви
Фізичний булінг	Побиття старшокласника або штовхання, підніжки, зачіпання, бійки, ляпаси, пошкодження та знищення одягу, особистих речей жертви, а також погляди, жести, образливі рухи тіла та міміки обличчя
Психологічний булінг	Словесні образи, погрози, ворожі насміхання або жарти, принизливі обзивання, використання прізвиськ, жорстока критика, висміювання, агресивні зауваження, записки з погрозами застосування насилля, поширення неправдивих обвинувачень, ворожих чуток та пліток
Соціальний булінг	Проявляється в систематичному приниженні почуття гідності потерпілого шляхом ігнорування, ізоляції, уникнення, соціальному виключенні, відмові від спілкування, маніпуляціях, залякуванні, шантажі, поширенні записок, пліток або написів про жертву так, щоб вона це помітила
Кібербулінг	Новітня форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням інформаційно-комунікаційних засобів та гаджетів: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж тощо.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко, Т. Ф. Явища мобінгу та булінгу в стосунках групи і особистості. *Шлях освіти*. 2012. № 2. С. 12-16.
2. Olweus D. *Bullying at school Blackwell Publ.* 2013. 215 p. URL : [http:// books.google.com.ua](http://books.google.com.ua)
3. Besag V. E. *Bullies and Victims in Schools Milton Keynes : Open University Press*, 1989.
4. Dancanson N. *Sexual Bullying: Gender Conflict and Pupil Culture in Secondary Schools*. Routledge, 2009. 177 p.

Науковий керівник: к. пед. н., старший викладач Пакушина Л.З.

Є. В. Гура

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ

Актуальність дослідження. Нині, як ніколи раніше, високодуховна людина – є цінною для людства в цілому, тому формування таких цінностей стає першочерговим завданням освіти, вищої освіти, зокрема. Студентський вік вважається найкращим періодом розвитку та самовдосконалення особистості, коли вона оволодіває професійними знаннями, вміннями, формує власну систему цінностей. Майбутні соціальні працівники і соціальні педагоги в процесі професійної підготовки готуються до роботи з різними категоріями населення. Пріоритетними принципами діяльності соціального працівника визначено: гуманізм, людиноцентризм, права людини, соціальна справедливість; найважливішою основою їх майбутньої діяльності є – духовні цінності (життя, любові, щастя, свобода вибору, справедливість та ін. Студенти спеціальності «Соціальна робота/соціальна педагогіка» готуються надавати соціальну допомогу, соціальну підтримку, соціальні послуги різним категоріям населення; сприяти соціалізації, соціальному вихованню дітей та молоді. Зазначене актуалізує проблему набуття, формування духовних цінностей студентів та спонукає до створення умов освоєння ними системою цінностей у ЗВО.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням питань, пов'язаних із духовними цінностями займалися такі науковці, як: О. Лучанінова, Н. Полтавська, І. Сіданіч, С. Щербина. Так, дослідник О. Васильченко виділяє чотири підходи до вивчення цінностей соціальної роботи науковцями: соціокультурний підхід (М. Вебер, Л. Коган, П. Сорокін та ін.); ціннісний підхід (Ю. Вишневський, Д. Леонтьєв, У. Томас та ін.). У дослідженнях І. Беха, І. Звереві, М. Лукашевича, І. Миговича, С. Толстоухової обґрунтовано науково-філософські позиції до соціальної роботи. Питання духовно-моральних цінностей соціальної роботи розглядали (В. Бочарова, В. Фірсов, Є. Холостова та ін.). Вивчаючи цінності соціальної роботи науковці визначають їх як: «переконання соціальних працівників», «набір критеріїв для прийняття рішень». Дослідниця Л. Тюптя визначає перелік цінностей соціальної роботи серед яких виділяє: «повагу до конфіденційності у взаєминах із клієнтом, прагнення до соціальних змін, повага до індивідуальних і групових відмінностей, прагнення до соціальної справедливості» та ін.) [8]. Дослідниця Ш. Рамон наголошує на цінностях: «наснаження - необхідність працювати з клієнтами використовуючи власні здатності»; «насамперед – людина»; «повага до особистості»; «право на визначення»; «право на залежність» [5]. Дослідниця О. Васильченко серед цінностей виділяє «визнання самоцінності клієнта, не осудливе ставлення, права клієнта на самовизначення, повага, довіра, віра в людину та ін.» [1].

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей соціально-педагогічної роботи щодо формування духовних цінностей.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення.

Духовні цінності – це своєрідний духовний капітал людства, накопичений за тисячоліття, який не тільки не знецінюється, але, і як правило, зростає [10].